

ภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรมไทใหญ่ผ่านแบบเรียน**

ชูชาติ ไจแก้ว¹, สุภาวดี เพชรเกต²

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² สาขาวิชาล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Reflections of Shan Society and Culture Through Textbooks

Chuchat Jaikaew¹, Supawadee Petket²

¹ Graduate students in the Lanna Studies program, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

² Lanna Studies Program, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

* Corresponding author e-mail: chuchart.jai@mfu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งนำเสนอให้เห็นว่าแบบเรียนไทใหญ่ได้สะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมไทใหญ่อย่างไร และสามารถ
อ้างชาติพันธุ์ของตนไว้ได้อย่างไร โดยศึกษาผ่านเนื้อหาของแบบเรียนที่เขียนด้วยอักษรไทใหญ่แบบใหม่ซึ่งเป็นแบบเรียน
ที่ใช้สำหรับการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมูลฐานหรือระดับอนุบาลไปจนถึงชั้นที่ 6 ของไทใหญ่ ที่ใช้ในการเรียนการสอน
ในโรงเรียนทั้งในรัฐฉาน และโรงเรียนพลัดถิ่นตามพรมแดนไทย เมียนมา และตามวัดที่เป็นอยู่หรือชุมชนชาวไทใหญ่
เป็นระบบการศึกษาแบบตามอัธยาศัย โดยใช้วิธีการศึกษาและวิเคราะห์จากเอกสารหนังสือแบบเรียนของไทใหญ่ที่เกี่ยวข้อง
จำนวน 29 เล่ม โดยใช้กรอบแนวคิดภาพสะท้อน (Reflection Theory) และแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์อ้าง (Ethnicity)
ผลการศึกษสามารถสรุปว่าแบบเรียนได้สะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมและการอ้างชาติพันธุ์ไว้ได้ เพราะมีองค์ประกอบ
ที่สำคัญ 4 ลักษณะ คือ (1) การสมมุติบทบาทเจ้าฟ้าจากรัฐจารีตสู่บทบาทของคนในครอบครัว คือ พ่อ แม่ ลูก (2) ค่านิยม
ที่ส่งต่อในครอบครัว คือ ความกตัญญู ความสามัคคี ความสะอาด และการค้า (3) พุทธศาสนาพื้นที่แห่งตัวตนของไทใหญ่
ผ่านประเพณีที่สำคัญ และ (4) อักษรไทใหญ่เพื่อความเป็นไทใหญ่

คำสำคัญ: ครอบครัวไทใหญ่, แบบเรียนไทใหญ่, การอ้างชาติพันธุ์, ภาพสะท้อนจากแบบเรียน

** บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเผยแพร่เพื่อจบการศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาล้านนาศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Abstract

This research aims to present how Shan textbooks reflect Shan society and culture, and how they maintain their ethnicity. The study examines the content of textbooks written in the new Shan script, which are used for teaching from the foundational or kindergarten level up to grade 6 in Shan education. These textbooks are used in schools in Shan State, as well as in displaced schools along the Thai-Myanmar border and in temples or Shan communities as part of informal education systems. The study analyzes 29 relevant Shan textbooks using the reflection theory framework and the concept of ethnicity maintenance. The results can be summarized as follows: The textbooks reflect Shan society, culture, and ethnic maintenance through four key components (1) The role-playing transition from traditional state princes to family roles of father, mother, and child. (2) Family values passed down, including gratitude, unity, cleanliness, and trade. (3) Buddhism as a space for Shan identity, expressed through important traditions. (4) The Shan script as a means of maintaining Shan identity.

Keywords: Shan Family, Shan School Textbooks, Ethnic Preservation, Reflections from Textbooks

บทนำ

สังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ล้วนมีวิธีการสื่อสารและถ่ายทอดความเป็นตัวตนผ่านสื่อหลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะในสังคมที่มีการใช้ภาษาเขียนและการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของกลุ่มตน กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน

แบบเรียนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ และประเพณีของชุมชนผ่านการศึกษาเช่นเดียวกัน แบบเรียนจึงไม่ได้เป็นเพียงสื่อในการให้ความรู้พื้นฐานแก่ผู้เรียน แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์และภาพสะท้อนของสังคมวัฒนธรรมไทใหญ่โดยเฉพาะภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผ่านสถาบันครอบครัวที่ถือคติแบบรัฐจารีต

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาบทบาทของแบบเรียนในฐานะภาพสะท้อนของสังคมวัฒนธรรมไทใหญ่ สามารถอธิบายได้ผ่านสองกรอบแนวคิดหลัก ได้แก่ แนวคิดภาพสะท้อน (Reflection Theory) และ แนวคิดชาติพันธุ์ธำรง (Ethnicity) ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงวิธีการที่สังคมไทใหญ่ได้สื่อสารและธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านแบบเรียน แนวคิดภาพสะท้อนมองว่าสื่อการเรียนการสอนเช่นแบบเรียนเป็นภาพสะท้อนของโครงสร้างสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ โดยสอดแทรกมุมมอง ค่านิยม และบทบาทของสถาบันหลักในสังคมอย่างชัดเจน ขณะที่แนวคิดชาติพันธุ์ธำรงซึ่ง Prajuabmoh (2004) ได้เสนอว่าแนวคิดนี้เน้นถึงความสำคัญของการรักษาอัตลักษณ์ การปรับตัวต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างเสถียรภาพและความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมที่หลากหลาย จึงเป็นแนวคิดที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เพื่อธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในกรณีที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

ด้วยเหตุที่รัฐฉานซึ่งเป็นรัฐของไทยใหญ่ภายใต้แรงเสียดทานและท่ามกลางกระแส การทำให้เป็นพม่า Santiwuttimethee (2002) ได้กล่าวว่าไทใหญ่คือกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรรองจากพม่า มีรัฐเป็นของตนเองคือ รัฐฉาน ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีสำนึกในชาติพันธุ์ของตนเองอย่างแรงกล้า และพยายามต่อต้านกระแสทำให้เป็นพม่า ด้วยการพยายามตอกย้ำความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองด้วยการผลิตอัตลักษณ์ต่าง ๆ ขึ้นมา เช่น การสืบทอดตำนาน การเขียน ประวัติศาสตร์ รวมถึงการสร้างแบบเรียนโดยใช้ภาษาและอักษรของตนเองเพื่อใช้ในการเรียนการสอนเองที่เรียกว่า ลิกไต (လိက်တီး)¹ เป็นภาษาเขียนที่แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่เด่นชัดที่สุดเนื่องจากเป็นอักษรและภาษาที่ใช้ในการเขียนแบบเรียน ซึ่งแบบเรียนที่ถูกสร้างขึ้นมานี้เป็นความพยายามของนักวิชาการด้านการศึกษาของไทยใหญ่ คณะแรกคือ คณะกรรมการด้านการศึกษาไทใหญ่ได้ผลิตแบบเรียนอย่างเป็นทางการที่เรียกว่าแบบเรียนภาษาไทใหม่ (ပပ်ႉႁဵၼ်ႈလိၵ်ႈတႆး) สาเหตุที่เรียกว่าแบบเรียนภาษาไทใหม่เนื่องจากได้ผลิตขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาแบบเรียนที่เคยมีก่อนหน้านี้ที่ไม่สมบูรณ์เนื่องจากไม่ครบตามระบบการศึกษา และเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องของเสียงและวรรณยุกต์ที่ไม่ครบเสียงทำให้อ่านยากและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรืออีกชื่อหนึ่งว่าตำราชุดหัวเสื่อสาเหตุเพราะใช้รูปหัวเสื่อบนหน้าปกของแบบเรียน แบบเรียนดังกล่าวใช้ในหลักสูตรของโรงเรียนในรัฐฉานเมื่อปี ค.ศ. 1962 คณะกรรมการการศึกษาไทใหญ่ชุดนี้สามารถผลิตแบบเรียนตั้งแต่ระดับชั้นมูลที่ 1 ถึงระดับชั้นที่ 5 ได้ ซึ่ง Niyomtham (2008) ได้กล่าวถึงระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของพม่าว่าเป็นระบบ 5-4-2 คือ ชั้นมูล 5 ปี (ชั้นเด็กเล็กและเกรด 1-4) ชั้นกลาง 4 ปี (เกรด 5-8) และชั้นสูง 2 ปี (เกรด 9-10) ซึ่งไทใหญ่ก็ใช้ระบบของพม่าในการเรียนการสอนเช่นกัน แต่เนื่องจากการเรียนการสอนของไทใหญ่ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลพม่าหรือเป็นการศึกษานอกระบบ อีกทั้ง แบบเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอนที่เป็นภาษาไทใหญ่มีถึงเพียงชั้นกลาง คือเกรด 6 เท่านั้น

เนื้อหาของแบบเรียนทุกระดับชั้นนับตั้งแต่ชั้นต้นไปจนถึงระดับชั้นที่ 6 ซึ่งมีการผลิตตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962-2021 ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ไม่ได้แตกต่างจากเดิมมากนัก โดยเนื้อหาได้พยายามสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมของไทใหญ่ ตั้งแต่การแต่งกาย ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ความสำคัญของสถาบันครอบครัว และความรักเชื้อชาติหรือความเป็นชาตินิยมที่แฝงไว้ในเนื้อหาและรูปภาพในแบบเรียนเสมอ ในขณะเดียวกันในแบบเรียนได้พยายามสะท้อนให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างระหว่างชาติพันธุ์โดยมีความพยายามกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในรัฐฉานใช้ภาษาและอักษรไทใหญ่เป็นอักษรหลัก

¹ Kam Mueang (2002) ศึกษาเรื่อง อักษรไทใหญ่และพัฒนาการของอักษรไทใหญ่ในพม่า เป็นงานศึกษาที่น่าเสนอให้เห็นและเข้าใจประวัติความเป็นมาของอักษรไทใหญ่ในพม่าว่า อักษรไทใหญ่ในปัจจุบันเป็นอักษรประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ โดยพัฒนามาจากอักษรไทมว ซึ่งได้รับอิทธิพลของอักษรพม่าผ่านงานเขียนวรรณกรรมทางพุทธศาสนา และพยายามชี้ให้เห็นถึงความพยายามของนักวิชาการและผู้นำไทใหญ่ที่ให้ความสำคัญเรื่องอักษรไทใหญ่เพื่อให้เป็นภาษามาตรฐานของไทใหญ่ มีการจัดตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ เพื่อรับผิดชอบในการพัฒนาปรับปรุงระบบอักษร ทั้งสระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ มาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าบางครั้งจะมีความเห็นที่แตกต่างกันและการไม่ยอมรับแนวทางของแต่ละกลุ่มก็ยังคงปรากฏอยู่ ทั้งนี้ความเป็นเอกภาพด้านอักษรที่จะใช้เป็นอักษรกลางมาตรฐานของไทใหญ่ยังไม่มี เนื่องจากในรัฐฉานหรือพม่ามีความหลากหลายในการใช้อักษรหลายกลุ่ม เช่น อักษรลิกถ่วงอกที่ใช้ในกลุ่มไทมว ไกล่จิ้น ลิกยวน (อักษรยวนล้านนา) และลิกตัวมน (อักษรไทใหญ่ปัจจุบัน)

การศึกษาแบบเรียนไทใหญ่จากมุมมองนี้ทำให้เห็นว่า แบบเรียนไม่ใช่เพียงแค่สื่อการเรียนการสอน แต่เป็นพื้นที่ที่สะท้อนความสัมพันธ์ทางอำนาจและโครงสร้างสังคมของชาวไทใหญ่ สถาบันครอบครัวที่ปรากฏในแบบเรียนเป็นตัวแทนของโครงสร้างอำนาจที่เชื่อมโยงกับรัฐจารีตของไทใหญ่ ซึ่งมีการปกครองและการส่งสอนที่เชื่อมโยงกับสถาบันศาสนาและค่านิยมทางวัฒนธรรม การศึกษาแบบเรียนจากกรอบแนวคิดนี้ช่วยให้เห็นถึงค่านิยมของชาวไทใหญ่ที่ปรากฏในแบบเรียนในการอ้างและสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ผ่านเนื้อหาของแบบเรียนที่แสดงให้เห็นค่านิยมทางสังคมบางส่วนที่มีรากฐานจากระบบโครงสร้างของครอบครัวที่จำลองมาจากแบบรัฐจารีต

จากอดีตไทใหญ่หรือรัฐฉานในประเทศสหภาพเมียนมาเดิมเป็นรัฐจารีตที่มีเจ้าฟ้าปกครอง จำนวน 33 รัฐ² ความเป็นรัฐจารีตของไทใหญ่นั้น ในงานของ Savangsrri (2009, pp. 12-15) ที่ศึกษาเรื่องรัฐฉานกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ได้กล่าวถึงลักษณะของความเป็นรัฐจารีตไว้ว่าการปกครองในรัฐฉานภายใต้ระบบเจ้าฟ้านั้น ได้ส่งผลให้รัฐฉานเป็นรัฐที่มีความก้าวหน้าทางการเมืองที่สุด และมีลักษณะซับซ้อนระดับหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับบรรดาดินแดนในเขตภูเขาด้วยกัน ทั้งชุมชนของชาวเขาเผ่าชิน (Chin) คะฉิ่น (Kachin) รวมถึงชุมชนกะเหรี่ยง (Karen) และแม้ว่าการปกครองในระบบเจ้าฟ้าจะให้อำนาจในการปกครองอยู่ที่ผู้ปกครอง ตำแหน่งของผู้ปกครองรองลงมาจากเจ้าฟ้า และมีอำนาจไปปกครองเมืองอื่น ๆ ภายในรัฐนั้น จะเรียกว่า เจ้าคำเมือง³ (Chao Muang) หรือในภาษาพม่า เรียกว่า เมียวซา (Myoza) เจ้าคำเมืองหรือเมียวซานี้ เป็นผู้ที่สืบสายเลือดมาจากเจ้าฟ้า โดยทั่วไปจะเป็นน้องชายหรือบุตรชาย เป็นผู้สืบทอดแทน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความเป็นเจ้าฟ้าหรือขุนซึ่งมาจากคำว่าขุนหลวงหอกคำ เป็นผู้ปกครองสูงสุดของเมือง อันประกอบด้วยเจ้าฟ้า เจ้านาง และทนายท ระบบการปกครองแบบเจ้าฟ้าได้ถูกทอนอำนาจและมีผลกระทบมากที่สุดในยุคราชวงศ์คองบองของพม่า ภายหลังการเข้ามาปกครองพม่าแลรัฐฉานของอังกฤษยุคล่าอาณานิคม อังกฤษได้ให้รัฐจารีตไทใหญ่เป็นรัฐในอารักขาที่ปกครองตนเองเป็นอิสระในบางอย่าง เจ้าฟ้าในรัฐฉานและยังคงมีอำนาจในการปกครองตนเองในรูปแบบของเจ้าฟ้าอยู่ก่อนจะสิ้นสุดลงภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

² ข้อมูลบางแห่งเสนอว่ามี 34 รัฐ เพราะนับรัฐที่นอกเหนือจากชาติพันธุ์ไทใหญ่ปกครองด้วย คือ (1) เมืองแสนหวี (2) เมืองไห่ (3) เมืองสีป้อ (4) เมืองน้ำสัน (ชาวปะหล่อง) (5) เมืองมิด (6) เมืองโกก้าง (7) เมืองเกซี (8) เมืองสั่ว (9) เมืองกั้ง (10) เมืองลายคำ (11) เมืองนาย (12) เมืองเลิน (13) เมืองหมอกใหม่ (14) เมืองหนอง (15) เมืองสาเมืองคำ (16) เมืองยงห้วย (17) เมืองลือกจ็อก (18) เมืองปัน (19) เมืองปางตะละ (ชาวทะนุ) (20) เมืองป๋อน (21) เมืองปางลอง (22) เมืองโปยละ (ชาวทะนุ) (23) เมืองหัวโปง (24) เมืองจะก่อย (25) เมืองปางหมี่ (26) เมืองโจง (ชาวทะนุ) (27) เมืองจ๋ามกา (28) เมืองบ้านเหยน (29) เมืองป้อ (30) เมืองหยั่วหง่าน (31) เมืองน้ำโคกหนองหมอน (32) เมืองสะถ่อง (ชาวปะโอ) (33) เมืองเชียงตุง (34) เมืองปาย เมืองยางแหลง (ชาวคะยา) ข้อมูลจาก Lanna Folktales (2000, October 1) Shan State, Tai City (รัฐฉาน เมืองไต) <https://www.facebook.com/100057189501383/posts/2825216657802982/>

³ ไทใหญ่ถือว่าคำว่า “เจ้าฟ้า” เป็นคำดั้งเดิมของไทใหญ่ดังปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่เขียนด้วยภาษาไทใหญ่ชื่อหนังสือว่า เมืองเหนือเมืองใต้ ได้อธิบายคำว่า “เจ้าฟ้า” หมายถึงเจ้าผู้เสด็จมาจากฟ้าลงมาปกครอง ส่วนคำว่าขุน หรือหอกคำเป็นค่านิยมที่ได้รับมาจากพม่าที่เรียกว่า ขุนหอกคำ คือขุนผู้สร้างวังด้วยทองคำ ในยุคคองบอง พม่าได้ถือว่าขุนหอกคำมีอำนาจเหนือเจ้าฟ้า แต่ในแบบเรียนก็ยังพบทั้งคำว่าเจ้าฟ้า และคำว่าขุน สลับกันหรือใช้แทนกันได้ในความหมายเดียวกันคือผู้ปกครองสูงสุด

ในสังคมไทใหญ่ได้ให้ความสำคัญต่อเจ้าฟ้าหรือขุนหอคำนาก ดังปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ชั้นสามของไทใหญ่ (ဝိဇ္ဇာ: ၀၀၃.၁၁၁) นอกจากจะเลือกใช้ภาพหน้าปกเป็นภาพวาดของเจ้าเสือข่านฟ้าแล้ว ในเนื้อหายังได้กล่าวไว้ในประวัติศาสตร์เชื้อชาตินั้นสิ่งที่จะแสดงความยิ่งใหญ่และความมีอารยะเชื้อชาติต้องมีราชาหรือเจ้าฟ้า และความตอนหนึ่งได้กล่าวว่าเมืองทุกเมืองต้องมีขุนหรือเจ้าฟ้าเป็นผู้ปกครอง พร้อมภาพประกอบในแบบเรียนเป็นรูปเจ้าฟ้าเมืองนาย และเจ้าฟ้าเมืองแสนหวิ นอกจากนี้ยังพบในแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทใหญ่ ชื่อหนังสือ ปิ่นเมืองเหนือเมืองใต้ (ဝိဇ္ဇာ:ဝိဇ္ဇာ:ဝိဇ္ဇာ:ဝိဇ္ဇာ) ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 2007 เป็นหนังสือประวัติศาสตร์ชั้นกลางที่ใช้การเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นที่ 4-5 เขียนโดยนักวิชาการไทใหญ่ ชื่อเครือแสน พบว่าเนื้อหนังสือเล่มนี้ได้เขียนตำแหน่งของผู้ปกครองเมืองในยุคต่าง ๆ โดยใช้คำว่า เจ้า นำหน้านามผู้ปกครองไทใหญ่ มากกว่าคำว่า ขุน เพื่อตอกย้ำว่าไทใหญ่นั้นเป็นรัฐที่มีเจ้าฟ้าปกครองมาแต่อดีต และเป็นต้นแบบของสถาบันครอบครัวของไทใหญ่ แม้การปกครองแบบเจ้าฟ้าของไทใหญ่จะถูกทำให้สิ้นสุดหรือหายไป ก็เป็นเพียงการเสื่อมหายเฉพาะชนบและรูปแบบที่เป็นแบบดั้งเดิมเท่านั้น แท้จริงระบอบเจ้าฟ้าก็คือระบบครอบครัวที่ประกอบไปด้วยโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อนและอิงกับศาสนาพุทธ พ่อ แม่ และลูก ซึ่งเป็นสมาชิกหลักในการประกอบกันเป็นครอบครัว ได้ถูกจำลองลงมาอยู่ในรูปแบบคติและวัตรปฏิบัติของครอบครัวไทใหญ่ที่สะท้อนไว้ในแบบเรียน

จากงานศึกษาที่ผ่านมา มีการกล่าวถึงความเป็นสถาบันครอบครัวไทใหญ่มักปรากฏในงานของ Saeiem (2002) ได้ศึกษา ล่องไต ซึ่งเป็นผู้นำเสนอการศึกษาจากแบบเรียนไทใหญ่ในขณะนั้น ได้อธิบายวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงบทบาทหรือหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวโดยได้กล่าวถึงหน้าที่ของลูกหรือเด็กว่ามีหน้าที่ในการเรียนหนังสือและกตัญญูต่อพ่อแม่ไว้เช่นกัน ในขณะเดียวกันงานของ Pla-sila (2014) ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่าวัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่ประกอบด้วยการเริ่มต้นครอบครัว การดำเนินชีวิตครอบครัว การสร้างสัมพันธ์กับชุมชน และการจากไปของสมาชิกครอบครัว ซึ่งงานดังกล่าวได้สะท้อนให้เป็นถึงบทบาทของผู้อาวุโสที่อยู่ในครอบครัวว่าเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่สมาชิกภายในครอบครัวได้เป็นอย่างดี จากงานทั้งสองที่มีการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวนี้ได้แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างของครอบครัวนั้นได้ให้ความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกของครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งเนื้อหาบางส่วนได้สอดคล้องกับเนื้อหาในแบบเรียนไทใหญ่ที่ได้สะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้

การทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ผ่านแบบเรียนไทใหญ่ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการสะท้อนภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง การที่เนื้อหาในแบบเรียนได้เลือกใช้ข้อความและรูปภาพเพื่อสื่อให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของครอบครัวนั้นเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชาติพันธุ์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดรัฐจารีตที่มีรากฐานจากโครงสร้างครอบครัวขยายแบบไทใหญ่ โดยครอบครัวไทใหญ่ในแบบเรียนสะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากค่านิยมทางวัฒนธรรม การปกครอง และศาสนาพุทธ อันมีผลต่อการสร้างและส่งต่อความเป็นไทใหญ่อย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมจากแบบเรียนไทใหญ่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการดำรงชาติพันธุ์ไทใหญ่

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) จากเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนของไทยใหญ่ตั้งแต่ระดับชั้นเหง้า (อนุบาล) ถึงระดับหก จำนวน 29 เล่ม มีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ตั้งประเด็นอันเป็นคำถามในการศึกษา
2. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนสังคมและแบบเรียนของประเทศต่าง ๆ
3. ค้นคว้าและรวบรวมหนังสือแบบเรียนของไทยใหญ่ทั้งหมดที่ใช้ในระดับชั้นเหง้า (อนุบาล) ถึงระดับหก ที่ตีพิมพ์และเผยแพร่แล้ว จำนวน 29 เล่ม
4. เก็บข้อมูลภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในแบบเรียนไทยใหญ่ จำนวน 29 เล่ม
5. วิเคราะห์ ภาพสะท้อนทางสังคมในประเด็นครอบครัวจากแบบเรียนไทยใหญ่ จำนวน 29 เล่ม ในกรอบแนวคิดแบบเรียนของไทยใหญ่คือภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรมในการดำรงชาติพันธุ์ไทยใหญ่
6. สรุปผลการวิเคราะห์และเรียบเรียงผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ภาพสะท้อน** หมายถึง สิ่งที่ปรากฏให้เห็นสภาพสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ไทยใหญ่ที่ปรากฏในแบบเรียนของไทยใหญ่
2. **แบบเรียนไทยใหญ่ (บอ.อุ้งะอึะอ๊ะ-พับเรียนลิกไต)** หมายถึง แบบเรียนหรือหนังสือเรียนที่ผลิตโดยหน่วยงานหรือนักวิชาการไทยใหญ่เพื่อใช้ในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นเหง้า (อนุบาล) ถึงระดับชั้นที่หก ที่ผลิตและพิมพ์เผยแพร่แล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962-2021 โดยใช้อักษรไทยใหญ่แบบใหม่เป็นอักษรหลักในการพิมพ์ จำนวน 29 เล่ม แบบเรียนเหล่านี้ มีทั้งแบบเรียนภาษาไทยใหญ่ วิชาสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ แบบเรียนวัฒนธรรม หนังสือความรู้ทั่วไป และคู่มือการสอนสำหรับครู
3. **การดำรงชาติพันธุ์** หมายถึง การรักษาคติความเชื่อ และค่านิยมในความเป็นไทยใหญ่ที่ปรากฏในแบบเรียน
4. **ความเป็นไทยใหญ่** หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่ปรากฏในแบบเรียนของชาวไทยใหญ่ผ่านภาษา รูปภาพ อันเป็นลักษณะร่วมของชาวไทยใหญ่

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า สังคมและวัฒนธรรมไทยใหญ่ที่ปรากฏในแบบเรียนนั้น สะท้อนให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ไทยใหญ่มิได้เกิดขึ้นลอย ๆ เพียงลำพัง หากแต่มีการประกอบสร้างที่สำคัญ 4 ลักษณะ คือ (1) การสมมุติบทบาทเจ้าฟ้าจากรัฐจารีตสืบทอดของชนในครอบครัว (2) ค่านิยมที่ส่งต่อในครอบครัว (3) พุทธศาสนาพื้นที่แห่งตัวตนของไทยใหญ่ (4) อักษรไทยใหญ่เพื่อความเป็นไทยใหญ่ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การสมมุติบทบาทเจ้าฟ้าจากรัฐจารีตสู่บทบาทของคนในครอบครัว

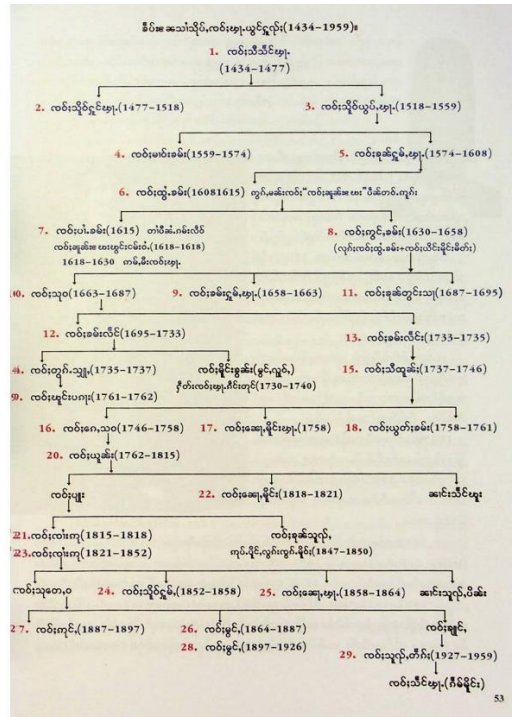
สถาบันครอบครัวในแบบเรียนไทใหญ่ เป็นการสะท้อนถึงโครงสร้างทางสังคมและการปกครองที่มีลักษณะเฉพาะของรัฐจารีตไทใหญ่ ซึ่งมีการปกครองโดยเจ้าฟ้าหรือขุน โครงสร้างการปกครองนี้แบ่งออกเป็นลำดับชั้น ได้แก่ เจ้าฟ้า เจ้านาง และทายาท ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของครอบครัวไทใหญ่ที่ปรากฏในแบบเรียน สถาบันครอบครัวในแบบเรียนสะท้อนถึงลักษณะการปกครองแบบรัฐจารีต โดยครอบครัวทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐที่เน้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการจัดลำดับชั้นภายในครอบครัว

ถึงแม้ว่าระบบการปกครองแบบเจ้าฟ้าหรือขุนในรัฐจารีตไทใหญ่จะสูญสลายไปแล้ว แต่แบบเรียนไทใหญ่ยังคงพยายามอ้างค่านิยมและวัฒนธรรมของระบบนี้ไว้ผ่านสถาบันครอบครัวในแบบเรียน โดยครอบครัวในแบบเรียนถูกนำเสนอในลักษณะที่สอดคล้องกับโครงสร้างการปกครองที่มีความเข้มแข็งและเป็นระบบ สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนมีบทบาทและหน้าที่ที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการสมมุติบทบาทหรือจำลองบทบาทที่สำคัญ คือ

1.1 พ่อ คือเจ้าฟ้า ผู้ได้รับอำนาจจากฟ้าฐานะอันสูงสุดของครอบครัว

บทบาทของพ่อในความหมายของรัฐจารีตแบบไทใหญ่ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอ้างชาติพันธุ์ไทใหญ่ เพราะพ่อไม่เพียงทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดูแลด้านเศรษฐกิจและความมั่นคง แต่ยังเป็นผู้ถ่ายทอดคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้แก่ลูกหลาน บทบาทนี้เชื่อมโยงโดยตรงกับโครงสร้างอำนาจของรัฐจารีต ซึ่งพ่อทำหน้าที่เสมือน “เจ้าฟ้า” หรือ “ขุน” ในบริบทของสังคมและการปกครองแบบลำดับชั้นที่ปรากฏในรัฐจารีต

ระบบเจ้าฟ้าไทใหญ่ในรัฐจารีต Witayasakpan (2001) ได้กล่าวถึงระบบเจ้าฟ้าไว้ว่า ผู้ปกครองหรือเจ้าฟ้านั้นเป็นไขฟ้าหรือโอรสสวรรค์ นำไปสู่การเรียกขานผู้ปกครองสูงสุดของไทใหญ่ว่า เจ้าฟ้า ที่หมายถึงเจ้าแห่งฟ้า ผู้มีอำนาจแห่งฟ้า เป็นผู้อำนาจสูงสุดทางการปกครอง การสืบทอดตำแหน่งของเจ้าฟ้ามายังมาจากการสืบทอดทายาททางสายเลือด การเลือกเอกอัครมเหสีก็จะเลือกธิดาของเจ้าฟ้าเท่านั้น ซึ่งจะมีอีกชื่อเรียกหนึ่งว่า นางจุม หรือนางตือจุม ผู้ถือตราประจำเมืองเพื่อว่าราชการแทนเจ้าฟ้า ส่วนโอรสของเจ้าฟ้าอันเกิดแต่นางจุม จะมีตำแหน่งที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ขุน” หากเป็นธิดาจะมีขึ้นต้นด้วยคำว่า นาง ดังตัวอย่างในรูปที่ 1 ที่แสดงให้เห็นชื่อและตำแหน่งของโอรสและที่ธิดาแต่เป็นที่สังเกตว่าในสายเครือญาตินี้ ก็ใช้คำว่า เจ้า นำหน้าคำว่าขุนอยู่ เช่น ในระดับที่ 11 ในรูป อ่านว่า เจ้าขุนทองสา (၁၀၆;၁၁၀၆;၁၁၁) ซึ่งก็ยังพบว่ามีการใช้ทั้งคำว่าขุนและเจ้านำหน้าโอรสเสมอ ในขณะที่ธิดา จะใช้คำว่า นาง นำหน้า ดังในรูป ลำดับที่ 22 ขวามือสุด อ่านว่า นางแสงพู่ (၁၁၆;၁၁၆;၁၁၆)

Source Shan State Academic Department Textbook Writers (2007), p. 53

รูปที่ 1 ระบบการสืบเชื้อสายของเจ้าฟ้าเมืองหยองห้วย (The lineage system of the Prince of Muang Yong Huai)

จากคติดังกล่าวชาวไทใหญ่จึงเชื่อว่าเจ้าฟ้าจะเป็นผู้ปกครองบ้านเมืองและดูแลไพร่ฟ้าให้อยู่เย็นเป็นสุข ที่ต้องใช้ทั้งอำนาจและคุณธรรมเพื่อควบคุมและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิกในรัฐที่เปรียบได้กับครอบครัว ในแบบเรียนไทใหญ่ชั้นหก ฉบับพิมพ์ ค.ศ. 2003 หน้า 88 ได้กล่าวถึงเจ้าฟ้า (လဝ်းဇုၤ) โดยสรุปความได้ว่า ในเมืองไท (รัฐฉาน) นั้น เจ้าฟ้าเป็นผู้อำนาจสูงสุดทางการปกครอง แต่ละเมืองต่างก็มีเจ้าฟ้าปกครองกันเอง ตามภูมิประเทศที่เป็นหุบเขาห่างไกลกันซึ่งเป็นอุปสรรคในการเดินทางระหว่างเมือง การมีเจ้าฟ้าปกครองเมืองจะทำให้บ้านเมืองมั่นคงและมีความสุขสงบร่มเย็น และในแบบเรียนยังได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า เจ้าฟ้า ว่าเปรียบเสมือนเป็นเทพเทวดาลงจากฟ้าลงมาปกครองเพื่อความสงบร่มเย็นของบ้านเมือง ในขณะที่เดียวกันก็ได้กล่าวถึงการแต่งกายและการใช้เครื่องสูงเทียมยศเจ้าฟ้าว่าต่างจากบุคคลทั่วไป เช่น การใช้ร่มหรือฉัตรสีทองเพื่อให้รู้ว่าผู้ที่นั่งได้ฉัตรนั้นเป็นเจ้าฟ้า

จากสัญญาณนี้ได้แสดงให้เห็นว่าอำนาจของเจ้าฟ้ามาจากฟ้าประทานถืออำนาจที่เหนือมนุษย์แต่การลงมากปกครองบ้านเมืองเพื่อความสงบสุขร่มเย็น การใช้อำนาจจึงต้องควบคู่กับคุณธรรม ด้วยเหตุนี้ตำแหน่งที่หนึ่งของเจ้าฟ้าจึงอยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่าคนทั่วไปและนั่งสูงกว่าโอรสและธิดาเสมอ

Source Shan State Academic Department Textbook Writers (2010), p. 13

รูปที่ 2 ตำแหน่งที่นั่งของเจ้าฟ้า เจ้าฟ้าเมืองนาย และเจ้าฟ้าเมืองแสนหวิ (The seating positions of Chao Fa, Chao Fa Mueang Nai, and Chao Fa Mueang Saenwee)

จากรูปที่ 2 แสดงให้เห็นว่าตำแหน่งที่นั่งของเจ้าฟ้าจะอยู่ตำแหน่งที่สูงกว่าโอรสและธิดาเสมอ มีเพียงมหาเทวีซึ่งในแบบเรียนไทใหญ่เรียกว่า นางตือจุม (အင်းတုင်ထွန်း) แปลว่าพระนางผู้ถือพระราชลัญจกร หรือนางข้างห้ามหาเทวีที่สามารถนั่งเสมอเจ้าฟ้าได้ การให้ความสำคัญแก่ตำแหน่งที่นั่งของเจ้าฟ้าในฐานะผู้ปกครองเมืองแบบรัฐจารีต ได้ถูกส่งต่อคตินี้ผ่านความเป็นครอบครัวไทใหญ่ในแบบเรียนที่ลูกต้องนั่งต่ำกว่าพ่อแม่และต้องให้ความเคารพนับถือ ดังรูปที่ 3

Source Shan State Academic Department (2015), p. 21

รูปที่ 3 ตัวอย่างแสดงตำแหน่งที่พ่อนั่งนั้นสูงกว่าลูก และลูกกำลังไหว้ให้ความเคารพ (The position where the father is sitting is higher than the children, and the children are paying respect by bowing to him)

จากบทบาทสมมุติของเจ้าฟ้าผู้บงการของพ่อในฐานะผู้นำครอบครัวจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชาติพันธุ์ไทใหญ่ในฐานะผู้นำทั้งการปกครอง ความคิด และผู้สร้างค่านิยมที่สำคัญบางประการเพื่อส่งต่อให้กับทายาทในครอบครัว อาทิ ความเคารพในผู้อาวุโส ความสามัคคี ความกตัญญู และความรับผิดชอบในครอบครัว การสืบทอดวงศ์ตระกูล การสร้างเครือข่ายทางการเมืองและเศรษฐกิจ การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับทายาท คุณค่าเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาความเป็นไทใหญ่ การสอนและปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้จากรุ่นสู่รุ่นทำให้การดำรงชาติพันธุ์เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

1.2 นางมหาเทวี แม่ ผู้สนับสนุนครอบครัว

บทบาทของแม่ในความหมายของรัฐจารีตแบบไทใหญ่ มีบทบาทสำคัญที่ส่งผลการดำรงชาติพันธุ์ไทใหญ่ โดยเฉพาะในด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและความสัมพันธ์ในครอบครัว บทบาทสมมุติของแม่ในครอบครัวไทใหญ่สามารถเปรียบเทียบกับบทบาทของเจ้านางในรัฐจารีต ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนและคอยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวหรือวงศ์ตระกูลบางคั้งนางมหาเทวีหรือแม่ยังทำหน้าที่แทนเจ้าฟ้าหรือพ่อในฐานะผู้นำด้วยเช่นกัน

ในแบบเรียนไทใหญ่ ชั้นที่ 6 ฉบับพิมพ์ ค.ศ. 2003 หน้าที่ 89-90 ได้เรียกภรรยาของเจ้าฟ้าว่า นางตือจุม (အင်းဝိုင်းငုမ်း) แปลว่าพระนางผู้ถือพระราชลัญจกร หรือนางข้างห่มมหาเทวี (အင်းခင်းဂွံမဟေ, ၁၀၁, ၈၉) และได้ใช้คำว่า นางฟ้าหลวง (အင်းဗျးလွင်) ซึ่งทั้งสามคำได้มีการอธิบายความหมายไว้ว่า เหตุที่เรียกว่า นางตือจุม แปลว่าพระนางผู้ถือพระราชลัญจกร ทำหน้าที่แทนเจ้าฟ้าและมีอำนาจเสมอเจ้าฟ้าทุกประการเมื่อยามเจ้าฟ้าไม่อยู่ เหตุที่เรียกกนางข้างห่มมหาเทวี เพราะเมื่อเวลาประชุมกันพระนางจะนั่งบัลลังก์เหนืออำมาตย์และสนมทั้งหลาย ส่วนคำว่า นางฟ้าหลวง เป็นคำแปลที่มาจากภาษาบาลีคือคำว่า มหาเทวี นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนางมหาเทวีว่าต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รู้หลักการปกครองบ้านเมือง และหน้าที่หลักนอกจากปกครองบ้านเมืองแทนเจ้าฟ้ายามเจ้าฟ้าไม่อยู่หรือสิ้นชีวิตและยังหาเจ้ามาปกครองไม่ได้

ในแบบเรียนไทใหญ่ระดับชั้นที่ 3 ฉบับพิมพ์ ค.ศ. 2019 หน้าที่ 60 ได้กล่าวถึงบทบาทของนางตือจุมที่ขึ้นมาบริหารบ้านเมืองหรือเป็นเจ้าฟ้าหลายเจ้านาง ซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งแปลความว่า

...หญิงผู้หาหาญในประวัติศาสตร์

คนผู้แกร่งกล้าสามารถนั้น หาใช่มีแต่ผู้ชายเท่านั้น หากแต่ยังมีผู้หญิงที่เป็นผู้นำด้านการปกครอง มีความห้าวหาญ ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ

ในไทก็เช่นกัน ดังที่ได้อธิบายมีหญิงผู้หาหาญ แกร่งกล้า ซึ่งปรากฏนาม ดังนี้

1. เจ้านางอี่คำแดง	เมืองมาว (1295-1311)
2. เจ้านางฟ้าห่มเมือง	แสนหวี (1395-1405)
3. เจ้านางฟ้าคำรุ่ง	สี่ป้อ (1373-1430)
4. เจ้านางข้าวคำเรือง	แสนหวี (1683-1692)
5. เจ้านางหาญฟ้าหน่อแสงบัน	แสนหวี (1723-1747)

6. เจ้านางแสงมอน เจ้านางแสงทวย แสนหวิ (1824-1825)

Source Shan State Academic Department Textbook Writers (2007), p. 59

รูปที่ 4 เจ้าฟ้าอุ่งกยาและมหาเทวี (The image of Prince Ung Gaya and the Queen)

ความเป็นแม่ในครอบครัวไทใหญ่ในแบบเรียนได้พยายามสะท้อนให้เห็นว่าแม่นั้นต้องมีความรู้ความสามารถ เฉกเช่นเดียว นางมหาเทวี แม่จึงมีหลายบทบาทซึ่งในแบบเรียนได้กล่าวถึง ดังข้อความที่ปรากฏเนื้อหาที่เกี่ยวกับบทบาทของ แม่ในฐานะผู้ให้คำแนะนำสั่งสอนลูก ในแบบเรียนชั้นที่ 2 ฉบับพิมพ์ ค.ศ. 2015 หน้าที่ 4-5 ได้มีบทอ่านเรื่อง หน้าที่ (ပုဒ်းဗွၢ်း) เนื้อหาได้กล่าวถึงครอบครัวหนึ่งมีสมาชิก 4 คน ประกอบด้วยพ่อแม่และลูกสองคน พี่สาวคนโตชื่อจันหอม มีน้องชายชื่อแสงเดือน ผู้เป็นแม่ได้พำนักลูกทั้งสองด้วยการเปรียบเทียบว่าแม่นกที่อยู่บนฟ้าบินว่อนไปมาลั่นแต่มีหน้าที่ ของตนเอง จึงกล่าวสอนให้ลูกตั้งใจเรียนและทำหน้าที่ในวัยเด็กให้สมบูรณ์ ผลทำให้ลูกทั้งสองประสบผลสำเร็จด้านการเรียน ในที่สุด

นอกจากนี้ยังปรากฏเนื้อหาในแบบเรียนภาษาไทใหญ่ชั้นที่ 4 ฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 2020 หน้าที่ 115 ในบทอ่านที่ ชื่อว่า แม่เรา (မိမိ) เนื้อหาได้กล่าวถึงผู้หญิงคนหนึ่งชื่อ คำเย็น อายุ 45 ปี มีลูกสามคน เป็นชายหนึ่ง หญิงสองคน หน้าที่ ของแม่ในบทอ่านได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ดูแลครอบครัว การทำอาหาร การทำความสะอาดบ้านเรือน การส่งเสริมการศึกษา ให้ลูก การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส นอกจากนี้ความเป็นแม่แบบไทใหญ่จะต้องเป็นคนที่ขยัน มีกิริยาทางกาย และวาจาที่ อ่อนหวาน มีน้ำใจงามต่อคนทั่วไป และมีมุมความเป็นส่วนตัวหากพอมีเวลาคือการดูหนัง ฟังเพลง และชอบอ่านหนังสืออยู่ เสมอ

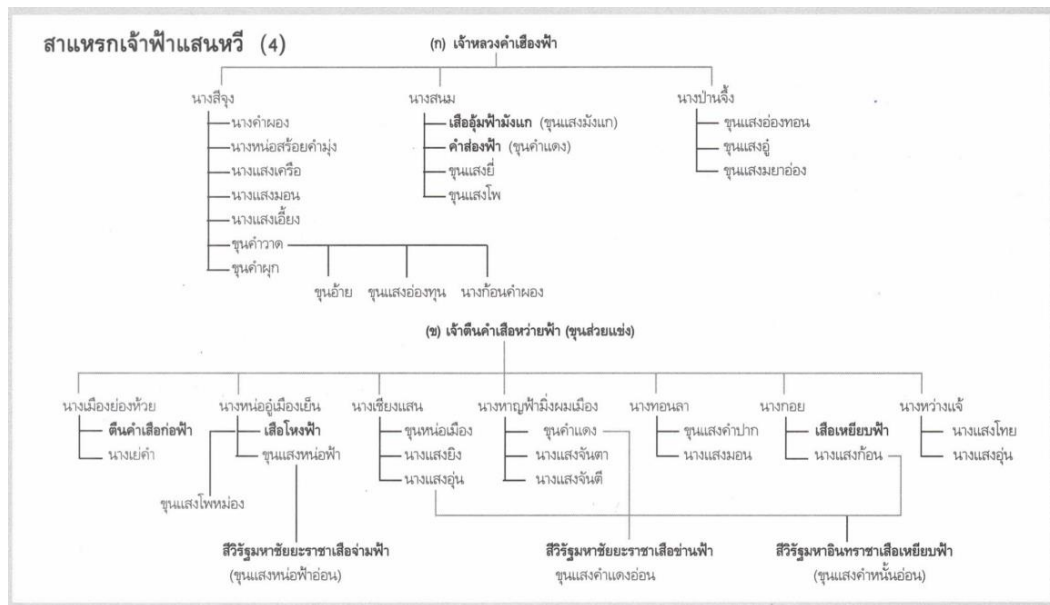
Source Shan Textbook Production Committee (Federation of the Union of Myanmar) (2020), p. 115

รูปที่ 5 แม่ชาวไทใหญ่กำลังอ่านหนังสือให้ลูก (The Shan mother is reading a book to her child/children)

ด้วยเหตุนี้แม่ในครอบครัวไทใหญ่จึงทำหน้าที่มากกว่าการเลี้ยงลูกหากแต่บางครั้งยังทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวด้วย โดยเฉพาะแม่ในความเป็นรัฐจารีตที่ต้องทำหน้าที่ทางการปกครองและส่งเสริมสนับสนุนทายาทของตนเพื่อสืบทอดตำแหน่งทางการปกครองหรือเพื่อให้เกิดความมั่นคงในครอบครัว ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้เป็นเจ้าของบ้านหรือผู้เป็นพ่อ

1.3 ทายาทของเจ้าฟ้า ลูก ผู้สืบต่อวงศ์ตระกูล

ความเป็นลูกหรือทายาทของเจ้าฟ้าตามจารีตนั้น หากเป็นโอรสของเจ้าฟ้าอันเกิดแต่นางจุม หรือนางฟ้าหลวง (အာင်းဗျူးလူင်) หากเป็นชายหรือโอรสจะมีตำแหน่งที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ขุน” หากเป็นธิดาจะมีขึ้นต้นด้วยคำว่า “นาง” งานของ Sao Yanfa Saenghwi (2001) ได้กล่าวถึงสาแหรกของเครือเจ้าฟ้าแสนหวี ดังตัวอย่างในรูปที่ 7 ที่แสดงให้เห็นชื่อและตำแหน่งของโอรสและธิดาของเครือเจ้าฟ้าแสนหวี ในการใช้คำนำหน้านามระหว่างคำว่า ขุน สำหรับโอรส และ นาง สำหรับนำหน้าชื่อธิดา

Source Sao Yanfa Saenghwi (2001), p. 134

รูปที่ 6 ระบบการสืบเชื้อสายของเจ้าฟ้าแสนหวี (The Lineage System of Chao Fa Saenwee)

ลูกในฐานะทายาทของครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นทายาทเจ้าฟ้าหรือลูกในครอบครัวไทใหญ่ ในแบบเรียนได้กล่าวถึงบทบาทของลูกในฐานะผู้แบกรับความคาดหวังของครอบครัว และพึงประพฤติปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพ่อแม่ไว้ ดังนี้

ในหนังสือแบบเรียนที่ชื่อว่า ฟิงเปิงปานใหม่ ปุ่นต่าคนเมืองไต (ຟິງເປິງປານໃໝ່, ປຸ້ນຕ່າງເມືອງໄຕ) เป็นแบบเรียนที่ว่าด้วยวัฒนธรรมยุคใหม่สำหรับคนไทใหญ่ ซึ่งในเนื้อหาดังกล่าวได้กล่าวถึงบทบาทของลูกที่พึงปฏิบัติต่อพ่อแม่ และทุกคนในครอบครัวว่า ให้นับคุณค่าความเรียบร้อยภายในบ้านและดูแลพ่อแม่นับตั้งแต่การเตรียมน้ำล้างหน้าให้พ่อแม่ พับผ้าให้พ่อแม่ ซักเสื้อผ้า จัดเตรียมอาหารให้พ่อแม่ ดูแลสุขภาพของพ่อแม่อยู่เสมอ ช่วยพ่อแม่ในการทำงานหาเงิน สร้างครอบครัวสืบทายาทให้พ่อแม่ และที่สำคัญที่สุดคือการให้ความเคารพพ่อแม่อย่างสูงสุด

อีกบทบาทหนึ่งของลูกคือความเป็นผู้รู้จักบุญคุณ ดังปรากฏในแบบเรียนชั้นที่ 1 ฉบับพิมพ์ ค.ศ. 1980 หน้าที่ 67 ปรากฏบทอ่านที่สะท้อนให้เห็นว่าคนไทใหญ่ให้ความเคารพต่อบิดามารดาเป็นอย่างยิ่งและพยายามสอดแทรกคำสอนในบทอ่านให้รู้จักบุญคุณผู้คุณพ่อแม่อยู่เสมอ ดังข้อความว่า

...ດູ້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ.
 ມື້ວິໄນເຮົາເຮົາ,
 ລູກ, ມື້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ;
 ມື້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ, ມື້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ;
 ມື້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ, ມື້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ;
 ມື້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ, ມື້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ;
 ມື້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ, ມື້ວິໄນຮັບຮູ້ເຮົາ...

แปลความว่า “พวกเราทุกคน เมื่อไหร่ก็ตามแต่ ควรคิดถึงพ่อแม่ เพราะท่านโอบอุ้มและเลี้ยงเรามา คำของท่าน ก็ไม่ควรได้เถียง ควรปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านอยู่ตลอด”

Source Academic Committee for Textbook Development of Shan State (n.d.), p. 86

รูปที่ 7 ลูกกำลังกราบพ่อแม่ก่อนไปโรงเรียน (The child paying to their parents before going to school)

จากรูปที่ 7 ในแบบเรียนได้แสดงภาพวาดเป็นภาพลูกที่กำลังกราบพ่อแม่ก่อนไปโรงเรียนนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่าหน้าที่ของทายาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือหน้าที่ในการศึกษา บทอ่านในแบบเรียนชั้น ที่ 1 ฉบับพิมพ์ ค.ศ. 1980 ในหน้าที่ 62 ในแบบเรียนเล่มนี้ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาซึ่งเป็นภาพสะท้อนว่าชาวไทยใหญ่ให้ความสำคัญแก่การศึกษา และเป็นหน้าที่ของลูกหรือทายาทที่อยู่ในวัยเรียน จากบทอ่านที่ชื่อว่า ลูกอ่อนเรียนลิกลาย แปลความว่าเด็ก ๆ เรียนหนังสือ ซึ่งเนื้อหาได้กล่าวถึง เด็กเรียนหนังสือนั่งเสื้อผ้าผืนใหม่ เสื้อไม่ให้เปียกฝน กางเกงไม่ให้เปื้อนฝุ่น ให้ตั้งใจฝึกอ่านได้จริง ๆ กินาชมเชย เมื่อกลับถึงบ้านมาทุกวันให้เล่นอย่างสนุกสนาน เมื่อถึงเวลาก็ให้อ่านหนังสือเพื่อที่จะได้เลื่อนชั้นการศึกษาที่สูงขึ้น จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาคือสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของสืบทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมแบบไทใหญ่ โดยการส่งเสริมจากครอบครัวซึ่งเป็นหน้าที่ของทายาทจะต้องปฏิบัติตามเพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัวและชาติพันธุ์

การสมมุติบทบาทหรือการจำลองความเป็นครอบครัวแบบเจ้าฟ้า ในยุครัฐจารีตมาสู่ความเป็นสถาบันครอบครัวที่ปรากฏในแบบเรียน โดยการแบ่งบทบาทของ พ่อ แม่ และลูกหรือทายาทนี้ ในแบบเรียนได้สะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างทางสังคมโดยมีสถาบันครอบครัวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการธำรงความเป็นไทใหญ่ได้เพราะระบบโครงสร้างของครอบครัวนั้นได้มีการส่งต่อความเชื่อและการแบ่งบทบาทกันอย่างชัดเจน ในขณะเดียวกันแม้มีการแบ่งบทบาทและหน้าที่ที่กันแล้วแต่ครอบครัวยังเป็นคงสร้างความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นที่ไม่อาจขาดบทบาทของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้

2. ค่านิยมที่ส่งต่อในครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมของไทใหญ่ที่นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งในการธำรงชาติพันธุ์ที่ผ่านบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวที่จำลองมาจากระบบรัฐจารีตแบบเจ้าฟ้าแล้ว สิ่งหนึ่งที่เป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมความเป็นไทใหญ่คือค่านิยมที่มีการปลูกฝังและส่งต่อภายในครอบครัว ซึ่งในแบบเรียนได้สะท้อนค่านิยมที่เด่นชัด ดังนี้

2.1 ความกตัญญูเครื่องหมายของคนดี

คุณธรรมความกตัญญูคือคุณธรรมที่ชาวไทใหญ่ยึดถือปฏิบัติภายในครอบครัวมาแต่อดีต นับเป็นคุณธรรมสำคัญที่สะท้อนถึงสำนึกในบุญคุณ ความรัก ความเคารพ และความปรารถนาดีต่อสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะบุพการีผู้มีพระคุณ และผู้ใหญ่ในครอบครัว เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อครอบครัวทั้งในด้านกาย วาจา และใจ ที่มาจากคำสอนของพุทธศาสนา เรื่องกตัญญูทเวที ที่ผู้เป็นทายาทหรือลูกนั้นต้องให้ความสำคัญเป็นเบื้องต้น

ในแบบเรียนชั้นที่ 1 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 1980 หน้า ที่ 37 ได้กล่าวถึงบุญคุณของพ่อแม่ที่มีต่อลูก และลูกก็รับรู้ถึงความรักนั้น ดังปรากฏในบทอ่านตอนหนึ่งเป็นภาษาไทยเขียนไว้ว่า

“မိုးဝ်းၵျီးဝံ, ဝံ,
ဆုးဝံတၢ်သု
ယု,ဝီးလုံဂေး ပေးမးလုံဝံ,
ယု,ပေးမးလုံ”

แปลความว่า “เมื่อฉันยังไม่โต หน้าตาสดใส อยู่ที่ไหนพ่อแม่ก็ใส่ใจห่วงใย อย่าได้ร้อใจ”

ในแบบเรียนชั้นที่ 1 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 1980 หน้า ที่ 90 ในบทอ่านที่ชื่อว่า ปุ่นบ้างลูกกลาง (ပုခ်ပၢင်းလုင်လၢင်း) แปลว่าหน้าที่ลูกหลาน ได้กล่าวถึงหน้าที่ของลูกที่พึงกตัญญูต่อพ่อแม่โดยได้เขียนไว้ว่า ให้รู้จักการเลี้ยงดูพ่อแม่อย่าให้ขาด อย่าได้ละทิ้งในการช่วยเหลือท่าน รู้จักดูแลเสื้อผ้าและหมอนมุ้งเครื่องนอนและเครื่องนุ่งห่มของท่านเสมอ หากท่านละสังขาร ให้ทำบุญกุศลส่งให้

นอกจากเนื้อที่เกี่ยวข้อกับความกตัญญูที่กล่าวสั่งสอนโดยตรงแล้ว ในแบบเรียนยังปรากฏคติคำสอนทางพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรมที่ชื่อว่า สุวัณณสยาม⁴ (သုဝဏ္ဏအာဓိပတိ) ปรากฏในแบบเรียนชั้นที่ 5 ปี ค.ศ. 2020 หน้า 36-40 ซึ่งเนื้อหาได้กล่าวถึงความมีเมตตาและความกตัญญูของสุวัณณสยาม ที่ดูแลพ่อแม่ผู้ตาบอดทั้งสองและปฏิบัติต่อพ่อแม่ด้วยความเคารพและกตัญญูรู้คุณ เช่น หาบน้ำพ่อแม่ทั้งสองด้วยตะกร้าเวลาเดินทาง เมื่อคราวเคราะห์มาถึงสุวัณณสยาม ได้ถูกกษัตริย์ปิลียักขะ (ဝိဇိဝာဏ်.၈) เข้าใจผิดคิดว่าเป็นสัตว์ป่าจึงใช้ธนูยิง ก่อนสุวัณณสยามจะสิ้นใจด้วยความรักและเป็นห่วงพ่อแม่เขาจึงบอกให้กษัตริย์ปิลียักขะรับพ่อแม่เขาไปดูแลด้วย ด้วยอาณิสย์ของความกตัญญูนี้ทำให้เทวดาเห็นใจและชุบชีวิตให้แก่สุวัณณสยามและดลบันดาลให้พ่อแม่ผู้ตาบอดของเขามองเห็นได้ดังเดิม

นอกจากนี้ในแบบเรียนชั้นที่ 1 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 1980 หน้า ที่ 67 ปรากฏบทอ่านที่สะท้อนให้เห็นว่าคนไทใหญ่ให้ความเคารพต่อบิดามารดาเป็นอย่างยิ่งและพยายามสอดแทรกคำสอนในบทอ่านให้รู้จักกตัญญูรู้คุณพ่อแม่อยู่เสมอ ดังข้อความว่า

⁴ สุวัณณสามชาดก หรือสุวัณณสยาม เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา แต่งตามชาดกเรื่องหนึ่งในทศชาติชาดก แบบเรียนไทใหญ่เล่มนี้เขียนคำว่า သုဝဏ္ဏအာဓိပတိ, อ่านว่า สุวัณณสยาม

...ထိုင်းဂုဏ်ဂုဏ်၊
 မိုးလုံသေဂုဏ်၊
 လူဝံ့၊ ဝံ့ခွံ့၊ ဝံ့ထိုင်းပေးမေး
 ဂုဏ်ဂုဏ်၊ ဂုဏ်၊ လိင်၊ ယုံ၊ မေး
 ဂုဏ်ဂုဏ်၊ ဂုဏ်၊ လိင်၊ ယုံ၊ မေး
 ဂုဏ်ဂုဏ်၊ ဂုဏ်၊ လိင်၊ ယုံ၊ မေး

แปลความว่า “พวกเราทุกคน เมื่อไหร่ก็ตามแต่ ควรคิดถึงพ่อแม่ เพราะท่านโอบอุ้มและเลี้ยงเรามา คำของท่านก็
 ไม่ควรโต้เถียง ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านอยู่ตลอด”

จากเนื้อหาที่ปรากฏในแบบเรียนของไทยใหญ่ได้สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวไทใหญ่ได้ให้คุณค่าคุณธรรมด้าน
 ความกตัญญูเพื่อเป็นการสืบทอดตระกูลและสร้างความเคารพนับถือพ่อแม่ซึ่งเป็นผู้นำครอบครัว เพื่อเป็นหลักประกันว่าคนใน
 ครอบครัวจะไม่ทอดทิ้งบุญการียมแก่ชรา

2.2 ความสามัคคีเพื่อสร้างคนและสร้างครอบครัวที่มั่นคง

ความสามัคคีคือค่านิยมอีกข้อหนึ่งที่ปรากฏในแบบเรียนที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของ
 ความสามัคคีเพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัวและชาติพันธุ์ โดยเฉพาะความเป็นรัฐจารีตนั้นจำต้องอาศัยความสามัคคีของคน
 ในครอบครัวเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งภายในครอบครัว อีกทั้ง เพื่อแสดงอำนาจและความพร้อมของครอบครัวให้เป็นที่นับถือ
 และยำเกรงจากกลุ่มอื่นหรือครอบครัวอื่น

ดังบทอ่านที่ปรากฏในแบบเรียนชั้นที่ 4 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2016 หน้า 15-16 เรื่อง ปีนเต็มกำหักอำได้
 (ပိဏ်တိမ်ကမ္ဘာကွဲ၊ လုံ) เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพ่อที่ต้องการสั่งสอนเรื่องความสามัคคีให้แก่ลูกชายทั้งสามคน โดยผู้เป็นพ่อ
 ได้ให้ลูกทั้งสามคนไปหากิ่งไม้มาคนละกำ จากนั้นให้หักกิ่งไม้เพียงหนึ่งกิ่งด้วยหัวเข่า ทุกคนก็สามารถหักกิ่งไม้ได้อย่างง่ายดาย
 จากนั้นผู้เป็นพ่อได้ให้ทุกคนเอากิ่งไม้มารวมกันและหักด้วยเข่าอีกครั้ง ในครั้งนี้ไม่มีใครสามารถหักกิ่งไม้ที่รวมกันได้นั้น ผู้เป็น
 พ่อจึงสรุปความหมายให้ลูก ๆ ฟังว่า หากลูก ๆ มีความสามัคคีกันย่อมไม่มีสิ่งใดมาทำลายได้ และสอนให้ลูก ๆ รู้จักรักกันและ
 ช่วยเหลือกันเสมอ

၀၆. နိဗ္ဗာန်ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁၉၈၆.၁၆၊

ပိဏ်တိမ်ကမ္ဘာကွဲ၊ လုံ

Source Shan State Textbook Production Resolution Committee (2016), p. 15

รูปที่ 9 พ่อกำลังสอนลูกเรื่องความสามัคคี (The father is teaching his children about harmony/unity)

นอกจากนี้ยังปรากฏบทอ่านที่เกี่ยวกับความสามัคคีในแบบเรียนชั้นที่ 2 ฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 2015 หน้า 33-34 ในบทอ่านที่ชื่อว่า มดพร้อมกัน (มด.๒๘.๑๖) ที่กล่าวถึงความสามัคคีของมดว่าเป็นตัวอย่างที่ดีในการอยู่ร่วมกัน ดังข้อความเป็นภาษาไทยใหญ่ว่า

ກວ໋ມມຸວ໋.ມຸ໋ອ໋ກ໋ກ໋;ອຸ໋ອ໋ອ໋ອ໋. ອ໋ອ໋ອ໋ອ໋.
 ດູ໋໋.໋໋໋;ອ໋ອ໋ອ໋ອ໋, ດູ໋ອ໋ກ໋ກ໋ ກ໋ກ໋໋,
 ບ໋ກ໋໋ ອ໋ກ໋ກ໋ກ໋;ວ໋; ອ໋ອ໋໋.ອ໋ກ໋ກ໋;
 ກ໋, ບ໋໋໋

แปลความว่า “มดทุกสายพันธุ์ เขาต่างมีใจรักเผ่าพันธุ์เป็นอย่างมาก พร้อมเพรียงกันทำและสร้างไม่แตกต่างกัน ทุกสายพันธุ์”

และข้อความต่อนั้นเป็นการกล่าวถึงความสำคัญของความสามัคคีโดยยกตัวอย่างของมดว่าต้องช่วยกัน ไม่ว่าตัวเล็กตัวใหญ่ แบ่งกันกิน รู้จักร่วมทุกข์ร่วมสุข มีสัจจะต่อกัน พร้อมทั้งต้องมีวิริยะในการทำงานร่วมกัน โดยบทสรุปของเนื้อหาได้กล่าวว่มนุษย์ควรเอาแบบอย่างการสามัคคีแบบมด เป็นการแฝงซึ่งนัยว่าความสามัคคีนั้นเป็นคุณธรรมอันสำคัญเพื่อการดำรงเผ่าพันธุ์ให้อยู่รอดปลอดภัย

อีกตัวอย่างที่กล่าวถึงความสำคัญของความสามัคคีตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับหมู่บ้านว่าความสามัคคีของครอบครัวและชุมชนเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงอยู่เป็นอย่างมาก ปรากฏในบทอ่านที่ชื่อว่า แดกช่างยอม ฮอมเป็นแรง (อ໋,໋໋; ວ໋; ອ໋໋) ในแบบเรียนชั้นที่ 2 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2015 หน้า 71-72 เนื้อหาได้เล่าเรื่องราวของหมู่บ้านเล็ก ๆ ในชนบทที่ผู้คนต่างรักใคร่สามัคคีกันดี วันหนึ่งมีโจรมาปล้นแต่ไม่สามารถปล้นได้เพราะทุกคนต่างสามัคคีและช่วยเหลือกันดูแลกัน หัวหน้าโจรจึงใช้อุบายปลอมมาเป็นคนรับจ้างในหมู่บ้านและพยายามสร้างความแตกแยกให้กับคนในหมู่บ้านจนสำเร็จ เมื่อโจรบุกเข้ามาปล้นอีกครั้งจึงเป็นไปได้โดยง่าย เหตุเพราะผู้คนแตกความสามัคคีกันนั่นเอง

ดังนั้น คุณธรรมเรื่องความสามัคคีที่ปรากฏในแบบเรียนนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าสังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ ได้ให้ความสำคัญค่านิยมนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าการที่ครอบครัวหรือชุมชนจะอยู่รอดปลอดภัยและสามารถดำรงวงศ์ตระกูลหรือชาติพันธุ์ได้นั้น ความสามัคคีเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ความคิดนี้ได้ถูกปลูกฝังทั้งในระบบการศึกษาผ่านเนื้อหาในแบบเรียนและการถ่ายทอดภายในครอบครัวอยู่เสมอ

2.3 ค่านิยมการรักษาความสะอาด

ด้วยความเจ้าฟ้าที่มีที่อยู่เรียกว่าหอคำ ก็เปรียบดั่งบ้านที่ต้องมีความสวยงาม ภูมิฐานและต้องมีมาตรฐานความสะอาดอยู่เป็นนิจ อีกทั้งความใส่ใจต่อสุขอนามัยการดูแลร่างกายให้สะอาดและดูดีนั้น เป็นค่านิยมที่มีการกล่าวถึงในบทเรียนอยู่เสมอ

ในแบบเรียนชั้นที่ 2 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2015 หน้า 52-53 ในบทอ่านที่ชื่อว่า หน้าการเรา (ອ໋ກ໋ກ໋) ซึ่งหมายถึงหน้าที่ของพวกเราในการดูแลและรักษาความสะอาด โดยเนื้อหาได้กล่าวถึงหน้าที่ส่วนตัวและส่วนรวมว่า ทุกคนต้องรู้จักรักษาความสะอาดบ้านเรือนตนเอง ให้เหมือนพื้นที่สาธารณะ เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาล ให้สะอาดอยู่เสมอ

โดยมีข้อปฏิบัติ คือ (1) การรักษาความสะอาดบ้านเรือน เพื่อไม่ให้มีแมลงสาบ หนู และแมลงอื่น ๆ และพยายามไม่ให้เกิดน้ำขัง อันเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค (2) ให้รู้จักเผาหรือฝังขยะ อย่าให้กรบ้านเรือน (3) ให้รู้จักดูแลต้นน้ำลำธารที่ใช้ เช่น ไม่ทิ้งขยะลง ลำธารเพราะจะทำให้แม่น้ำเน่าเสีย (4) รักษาความสะอาดของบ่อน้ำให้สะอาดอยู่เสมอ เช่น ไม่อาบน้ำหรือซักผ้าใกล้กับ บ่อน้ำ (5) อย่าให้เชื้อโรคแพร่กระจาย เช่น เมื่อไม่สบายเป็นไข้หวัด เวลาจามหรือไอควรใช้ผ้าปิดปากและจมูกเพื่อไม่ให้เชื้อ แพร่ไปถึงคนอื่น ๆ ภายในบ้านหรือชุมชน

อีกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าไทใหญ่ให้ความสำคัญเรื่องความสะอาดของร่างกายปรากฏในแบบเรียนชั้นที่ 1 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2012 หน้าที่ 48 ได้ปรากฏในบทอ่านที่เรียกว่า ความสอน (ဂုဏ်းသွင်္ဃ) หรือคำสอน ที่สอนให้เด็กรู้จัก รักษาความสะอาดและให้รู้จักดูแลตัวเองตั้งแต่เสื้อผ้าที่สวมใส่ต้องสะอาด และต้องดูแลสุขอนามัยตนเองเสมอในเชิงคำพูด หรือปรัมในที โดยมีเนื้อหาโดยสรุป ดังนี้

“เด็กเลี้ยงวัวควาย เสื้อผ้ามีกลิ่นเหม็น
 เด็กเล่นตามลาน เนื้อตัวกระด้างดำ
 เด็กเถียงพ่อแม่ ไม่รอดฟันปากเป็นฝีพาย
 เด็กทะเลาะกับผู้เฒ่าผู้แก่ ระวังผีผลัก
 เด็กหนีโรงเรียน ระวังผีเอาไปซ่อน
 เด็กขี้ขโมย ไม่มีใครรักมีแต่คนชัง
 เด็กขี้เกียจ ระวังอดตายไร้ข้าวกิน
 เด็กไว้เล็บมือยาว เหมือนแมว
 เด็กขี้เกียจอ่านหนังสือ ตายไปเป็นควาย
 เด็กไม่หิวผม ตัวและหัวใจไม่สดชื่น
 เด็กไม่ล้างหน้า เขาวาน่าซัง
 เด็กไม่อาบน้ำ ระวังไม่สบาย
 เด็กไม่แปรงฟัน ระวังแมงกินฟัน
 เจ็บปวดปากเหม็นใครก็ไม่ชอบ”

จากบทอ่านนี้สะท้อนให้เห็นว่าความสะอาดคือหัวใจสำคัญที่แสดงให้เห็นความมีวัฒนธรรมและความมีอารยะ ของชาติพันธุ์ไทใหญ่ การกล่าวถึงความสะอาดตั้งแต่บ้านเรือน พื้นที่สาธารณะอื่น ๆ และการให้รู้จักรักษาความสะอาด ร่างกาย ที่มีรายละเอียดตั้งแต่ทุกซอกมุมของบ้าน การมีมารยาทในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น บ่อน้ำ ลำธาร เหล่านี้ก็เพื่อ แสดงให้เห็นว่าชาติพันธุ์ไทใหญ่นั้นเป็นชาติพันธุ์ที่อารยะทางวัฒนธรรมและการศึกษา ซึ่งสะท้อนผ่านแบบเรียนเพื่อแสดง อัตลักษณ์และพยายามธำรงชาติพันธุ์ของตนว่ามีความต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นรัฐจารีตที่อยู่ในหุบเขาอย่างไร

2.4 ค่านิยมด้านการค้า

การค้าคืออาชีพและเป็นภารกิจอันหนึ่งของครอบครัวไทใหญ่ที่สืบมาแต่บรรพบุรุษและเป็นค่านิยมประการหนึ่งของครอบครัวไทใหญ่ เพราะการค้าคือการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ในความเป็นรัฐจารีต แม้เจ้าฟ้าจะมีรายได้จากการเก็บภาษี⁵ แล้วก็ตาม แต่การค้าก็เป็นอาชีพที่มีการกล่าวถึงในแบบเรียนที่สะท้อนให้เห็นวิถีคิดและการบริหารจัดการด้านการค้าของไทใหญ่ ดังนี้

ตลาด ระบบตลาดคือสถานที่ซื้อขายที่มีความสำคัญลำดับต้น ๆ ในแบบเรียนได้กล่าวถึงระบบตลาดนัดที่เรียกว่า กาดห้าวัน (ဂၢတ်, ၵးဝၼ်း) ในแบบเรียนชั้นที่ 5 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2020 หน้า 54-57 ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของตลาดโดยเนื้อหาได้กล่าวถึงความเป็นชุมชนไทใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มีสินค้าที่หลากหลายแต่ยังไม่มีสถานที่แลกเปลี่ยนสินค้า แต่มีบางหมู่บ้านที่ทำซุ้มสำหรับวางของขายบ้าง แต่ไม่มีความแน่นอนว่าจะมาวันไหนช่วงไหน ทำให้การซื้อขายไม่มีความแน่นอน ดังนั้น พ่อค้าทั้งหลายจึงพัฒนาจากรูปแบบของซุ้มขายของของท้องถิ่นมาเปลี่ยนเป็นลานกว้างและเชิญผู้ค้ามานั่งขายของ และสลับเวียนกันไปแต่ละหมู่บ้าน เรียกว่า กาดห้าวัน คือการเวียนวันสำหรับขายของ ทำให้การซื้อขายมีระบบมากขึ้น นอกจากนี้ในเนื้อหายังได้กล่าวถึงความสำคัญของระบบตลาดว่า มิใช่แค่เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าเท่านั้น หากแต่เป็นสถานที่นัดพบของผู้คนต่าง ๆ อีกด้วย

Source Shan Textbook Production Committee (Federation of the Union of Myanmar) (2020), p. 54

รูปที่ 10 ตลาดห้าวันสถานที่ซื้อขายที่สำคัญแต่อดีต (Five-Day Market: A Significant Trading Venue of the Past)

⁵ ภาษีจะถูกเก็บผ่านระบบการปกครองท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ โดยล่าสุดคือหมู่บ้านอันมีปู่แก่ (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่ทำหน้าที่เก็บภาษีก่อนจะส่งต่อปู่แก่ (กำนัน) ดูแล 100 หลังคาเรือน ปู่เหง (นายอำเภอ) ดูแลประมาณ 1,000 หลังคาเรือน แล้วจึงส่งต่อให้เจ้าฟ้า

ในแบบเรียนชั้นที่ 1 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 1980 หน้าที่ 56 ซึ่งเป็นบทอ่านและปรากฏข้อความในการฝึกอ่านความตอนหนึ่งว่า

“...ဝိုင်းဝိုင်းလှိုင်းလှိုင်း
ဝိုင်းလှိုင်း, ဝိုင်းလှိုင်း,
မင်းဂျ, ဂျာခိုခို;
ခိုင်းမင်းခိုခို,
ဂျင်းဝိုင်းလှိုင်း...”

แปลความว่า “เมื่อถึงฤดูเดือนเจ้ง (ประมาณเดือนเมษายน) นายจึงได้นำล้อยกเรียนเข้าไปในเมืองเขาไปขายเหมียงซึ่งเหมียงของเขาขายดีมากคนซื้อไม่เคยถามต่อราคา”

จากบทอ่านนี้ได้สะท้อนให้เห็นสังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ว่านิยมทำการค้ามาแต่อดีตตั้งแต่ยุครัฐจารีตและถือเป็นอาชีพที่สำคัญที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยเหตุนี้ค่านิยมการทำการค้า จึงเป็นค่านิยมของชาวไทใหญ่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชาติพันธุ์ ตั้งแต่ยุครัฐจารีตมาจนถึงยุคปัจจุบัน โดยมีปัจจัยหลายประการที่ทำให้การค้าเป็นกลไกสำคัญในการรักษาและส่งเสริมอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไทใหญ่ เป็นการสร้างและรักษาเครือข่ายทางสังคม เป็นพื้นที่การเผยแพร่วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชนการศึกษาและการถ่ายทอดความรู้จากผู้คนที่มาจากหลากหลายพื้นที่ และที่สำคัญคือความสามารถในการปรับตัวให้ทันต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละยุคอย่างไม่ขาดสาย

3. พุทธศาสนาพื้นที่แห่งตัวตนของไทใหญ่

งานของ Hirunro and Prapatpong (2021) ศึกษาเรื่อง Ethnicity and Buddhism in Keng Tung, Shan State of Myanmar ได้แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์สร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทางศาสนา จากกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยสู่การเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมในรัฐเสียดงและเมืองลา รัฐฉาน ประเทศเมียนมา ปัจจัยสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์นี้ ได้แก่ ตำนานและนิทาน การตั้งถิ่นฐาน ศาสนา ประเพณี และสถาปัตยกรรมของสถานที่ทางศาสนา ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนช่วยให้กลุ่มชาติพันธุ์ทำหน้าที่เป็นกลไกของรัฐแบบดั้งเดิมไว้ได้ เช่นเดียวกับงานของ Samourchai (2009) ที่ศึกษาเรื่อง รัฐฉาน (เมืองไต) พลวัตของชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคมการเมืองร่วมสมัยก็ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทใหญ่เช่นกัน

ชาวไทใหญ่นับถือพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก ซึ่งเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวัน กฎระเบียบทางสังคม และประเพณีที่สำคัญของชาวไทใหญ่ พุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงแค่ศาสนา แต่ยังเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ วัดและพระสงฆ์ถือเป็นศูนย์กลางทางสังคมและจิตวิญญาณ โดยชาวไทใหญ่ปฏิบัติตามศีล 5 และการทำบุญในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นประจำ นอกจากนี้ การเข้าวัดและการถือศีลยังถูกปลูกฝังให้เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่

เนื้อหาแบบเรียนชั้นที่ 2 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2002 ในหน้าที่ 1 ของแบบเรียนในบทฝึกอ่านชื่อ ธงเมืองไต (ဝိုင်းဝိုင်းဝိုင်း) ซึ่งเป็นธงประจำชาติของไทใหญ่ ประกอบไปด้วยแถบสีเหลือง สีเขียว สีแดง มีวงกลมตรงกลางเป็นสีขาว

โดยมีคำอธิบายความหมายของสิ่งที่สำคัญคือสี่เหลี่ยม ซึ่งมีความหมายสองประการ ประการแรกหมายถึงชาติพันธุ์ไทใหญ่อยู่ในกลุ่มชาวมองโกที่มีผิวเนื้อสีเหลือง และอีกความหมายหนึ่งหมายถึงชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธนับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังข้อความว่า

“သီလူဦးခွံ့ ဝှ်း, ငဆလွင်; ခိုဝ်းဂူးခိုဝ်းဝံးဝှ်း
ဝိခိုဝ်းဂူးခိုဝ်းကွဲးယု, ခိုဝ်းဂူးခိုဝ်းမိုဝ်းဂူး
သီခိုဝ်းလူဦး သမ်. ဝှ်း, ငဆလွင်, ဝှ်း; ဂူးခိုဝ်းဝံး
ဂမ်းယု; ခိုဝ်း ဝိခိုဝ်း. ထမ္မာ, သု, ခိုဝ်း. သမ်.”

จากข้อความนี้สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับและยึดถือพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชนชาติของชาวไทใหญ่ โดยเฉพาะการใช้สี่เหลี่ยมเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธศาสนา สี่เหลี่ยมในที่นี้ไม่เพียงแสดงถึงความเกี่ยวข้องกับศาสนา แต่ยังสะท้อนถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ ซึ่งถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญที่หล่อหลอมวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชนชาติ

นอกจากนี้ ในหน้าที่ 9 ของแบบเรียนชั้นที่ 2 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2002 ฉบับเดียวกันนี้ยังปรากฏบทอ่านชื่อ ล่องกำสิด (လွင်; ဂမ်သီ) หรือเรื่องการถือศีล 5 ในแบบเรียนมีภาพประกอบเป็นภาพเด็กชายเดินนำหน้าหญิงชรากำลังมุ่งหน้าไปวัด และมีเนื้อหาบอกเล่าเรื่องราวโดยเด็กชายเป็นผู้เล่าว่าตนเองได้เดินทางมาทำบุญที่วัดพร้อมกับยาย ไหว้พระรับศีลเสร็จเด็กชายไม่เข้าใจความหมายของคำว่าศีล 5 ข้อว่ามีอะไรบ้าง ยายจึงบอกความหมายของศีลทั้ง 5 ข้อ นับตั้งแต่ข้อที่ 1 อย่าฆ่าสัตว์ ข้อ 2 อย่าลักทรัพย์ ข้อ 3 อย่าผิดต่อสามีภรรยาผู้อื่น ข้อ 4 อย่าพูดปด และข้อ 5 อย่าดื่มสุราเมรัยของเมา หากประพฤติได้เช่นนี้ถือว่าเป็นคนดีแล้ว

จากเนื้อหาจากบทฝึกอ่านนี้สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทใหญ่นั้นนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักและยังให้ความสำคัญต่อประเพณีการไปวัดและการรักษาศีล 5 ตามมาตรฐานของชาวพุทธทั่วไป ในแบบเรียนได้เลือกใช้ภาพวาดของเด็กชายและหญิงชราเดินทางไปทำบุญและรับศีลที่วัดยิ่งสะท้อนให้เห็นชาวไทใหญ่ทุกวัยควรเข้าวัดเพื่อรักษาศีลและให้ทานอยู่เสมอ

แต่อย่างไรก็ตามในแบบเรียนก็นำเสนอข้อเท็จจริงในการนับถือศาสนาของคนในรัฐฉานว่านอกจากการนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของสังคมไทใหญ่ที่ปรากฏในแบบเรียนแล้วยังมีความเชื่ออื่นหรือศาสนาอื่น ๆ ร่วมด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในแบบเรียนที่ชื่อว่า พับหลูเรียน (ပပ်းလူဦး) เป็นหนังสือที่สรุปเนื้อหาจากแบบเรียนหลาย ๆ เล่ม ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2019 หน้าที่ 3 ในบทอ่านที่ชื่อว่า ล่องยุ่มหย่าเกอหลี่ (လွင်; ယုမ်, ယမ်ဂိုဝ်းလီ) หมายถึงการนับถือศาสนา ในแบบเรียนได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า คนไทใหญ่ส่วนใหญ่ นับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก นอกนั้นนับถือศาสนาคริสต์ อิสลาม และ นับถือผี ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลที่แท้จริงโดยตรงจากแบบเรียนที่เน้นย้ำว่าพุทธศาสนา คือศาสนาหลักที่ชาวไทใหญ่ให้ความเคารพนับถือและเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในหลาย ๆ ด้านด้วยเช่นกัน

พุทธศาสนานอกจากจะเป็นที่พึงทางจิตใจแล้วยังเป็นที่มาของประเพณีที่สำคัญที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ อย่างเหนียวแน่น ประเพณีที่สำคัญของไทใหญ่จะเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ และประเพณีเหล่านั้นล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไทใหญ่และธำรงความเป็นไทใหญ่ไว้อยู่เสมอ ในแบบเรียนได้กล่าวถึงประเพณีที่สำคัญ

ที่สะท้อนความเป็นไทใหญ่ ดังนี้

ประเพณีปอยเดือนสี่ (ပုဂ္ဂိုလ်သီ) จะจัดในช่วงเดือนมีนาคม โดยประเพณีนี้มีที่มาเกี่ยวเนื่องจากความเชื่อที่ปรากฏในพุทธประวัติว่าพระพุทธเจ้าพร้อมสาวกคือพระกาฬุทายีจะไปโปรดญาติที่เมืองกบิลพัสดุ์ ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 4 ตามพุทธประเพณีในวันดังกล่าวผู้คนออกมาต้อนรับพระพุทธเจ้าและจัดแต่งบ้านเมืองให้สะอาดสวยงามเพื่อให้เป็นพุทธบูชา เนื้อหาในแบบเรียนชั้นที่ 3 ฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2019 หน้า ที่ 4 ได้พรรณาบรรยากาศในงานประเพณีเดือนสี่ที่สะท้อนวิถีชีวิตและความเป็นไทใหญ่ไว้ว่า

“เมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสี่ ดอกซงโคบานสะพรั่งเต็มต้นชาวโพลนทั่วดอย
เป็นช่วงวันที่หนุ่มสาวออกมาพบกัน แต่งตัวอย่างสวยงาม
ชวนกันเที่ยวชมการก้ำโตและนก และการฟ้อนรำของนางรำ
ฟังเพลง และบางคนก็แสดงลีลาการฟ้อนเชิง ฟ้อนดาบ อย่างสนุกสนาน
บางคนก็ร่วมทำบุญ บางคนก็เล่นการพนันขันต่อ จนหมดเงินก็มี”

อีกประเพณีหนึ่งคือประเพณีปอยซอนน้ำ (ပုဂ္ဂိုလ်ဆွမ်းဆွမ်း) หรือประเพณีวันสงกรานต์ซึ่งจะตรงกับเดือนเมษายน ของทุกปี เป็นประเพณีที่ไทใหญ่ให้ความสำคัญไม่น้อย เนื่องจากเป็นประเพณีแห่งการทำบุญทางพุทธศาสนาและเป็นงานรื่นเริงที่หนุ่มสาวจะได้ออกมาพบกันเพื่อเล่นน้ำสงกรานต์ และยังมีกิจกรรมที่สำคัญของประเพณีนี้คือการขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ของชาวไทใหญ่ที่เรียกว่ากันตอ (ကံတံ, ၁၀၁၇) ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวไทใหญ่ถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ในแบบเรียนชั้นที่ 5 ฉบับพิมพ์ ค.ศ. 2020 หน้า ที่ 89-94 ได้กล่าวถึงปอยซอนน้ำ ว่าเป็นประเพณีมาแต่โบราณที่ทุกคนจะออกมาพร้อมกันในวันปอยซอนน้ำ เพื่อทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง เช่น การทำขนมเพื่อไปทำบุญที่วัด มีการละเล่นต่าง ๆ เช่น การบรรเลงกลองแบบไทใหญ่ หรือ กลองกันยาว ในแบบเรียนใช้คำว่าให้กลองใหม่ หมายถึง การประโคมฆ้องและกลองแบบไทใหญ่ อันเป็นอัตลักษณ์ทางดนตรีของไทใหญ่ นอกจากนี้ในแบบเรียนยังได้แสดงถึงความกังวลว่าปอยซอนน้ำที่เน้นแต่เรื่องสนุกสนานเล่นสาดน้ำกันอย่างเดียว แต่ไม่เข้าใจเนื้อหาสาระของประเพณีที่แท้จริงแล้วอาจทำให้ประเพณีสูญหาย ดังนั้น ชาวไทใหญ่พึงรักษาประเพณีและเข้าใจความหมายที่แท้จริงโดยเฉพาะการทำบุญที่วัดและการขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่เอาไว้อย่าให้เสื่อมถอย

นอกจากนี้ยังมีประเพณีสำคัญอีกประเพณีหนึ่งของไทใหญ่คือ ประเพณีออกพรรษา หรือปอยออกหว่า (ပွဲကွက်, ၁၁၇) ถือเป็นประเพณีที่ไทใหญ่ให้ความสำคัญมากและจัดอย่างยิ่งใหญ่ในทุกพื้นที่ที่มีวัดและเป็นชุมชนชาวไทใหญ่ ในแบบเรียนชั้นที่ 5 ฉบับพิมพ์ปี ค.ศ. 2020 ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีออกพรรษาว่า เมื่อถึงงานประเพณีนี้ทุกคนทุกอาชีพต่างสละเวลามาร่วมประเพณีกันทุกคน นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นภาพลำดับกิจกรรมของประเพณีตั้งแต่การเตรียมของไปทำบุญ การไปวัด การแสดงและละเล่นต่าง ๆ เช่น การรำนางนก การตีกลองกันยาว ซึ่งล้วนแต่เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากความเชื่อทางพุทธศาสนา และเป็นไปเพื่อการสืบทอดศาสนาและธำรงความเป็นไทใหญ่ที่ถูกถ่ายทอดและสะท้อนผ่านแบบเรียนเช่นเดียวกัน

การส่งต่อความเชื่อทางประเพณีที่ยึดโยงกับพุทธศาสนาจึงเป็นส่วนหนึ่งของการธำรงความเป็นไทใหญ่ เพราะประเพณีเป็นพื้นที่แสดงอัตลักษณ์สร้างความเป็นตัวตนของคนไทใหญ่ไว้อย่างเหนียวแน่น ประเพณีจึงไม่ใช่สิ่งที่ทำตามกันมาอย่างไร้ความหมาย หากคือการปลูกฝังความคิดความเป็นตัวตนของไทใหญ่จากรุ่นสู่รุ่นผ่านกิจกรรมที่ปรากฏในประเพณีทั้ง

ความเชื่อทางศาสนา ศิลปะการแสดง วัฒนธรรมการกิน และการแต่งกาย รวมทั้งภาษา ที่อาศัยพื้นที่ของประเพณีเป็น
 หมุดหมายของการร่วมกันของความเป็นไทใหญ่

4. อักษรไทใหญ่เพื่อความเป็นไทใหญ่

อักษรและภาษาไทใหญ่คือความภูมิใจของชาวไทใหญ่ในความพยายามในการสร้างอักษรไทใหญ่หรือลิกตัวม
 ขึ้นมานั้นได้สะท้อนให้เห็นว่าไทใหญ่มีความพยายามสร้างความเป็นไทใหญ่ผ่านภาษาและอักษรเพื่อแสดงอัตลักษณ์
 ความเป็นไทใหญ่และเป็นเครื่องมือสำคัญในการอ้างชาติพันธุ์แทรกไว้ในแบบเรียนในทุกระดับชั้น ข้อเขียนหรือข้อความ
 ที่พยายามสร้างให้อักษรไทใหญ่และภาษาไทใหญ่เป็นหนึ่งเดียวกัน ปรากฏเด่นชัดที่สุดในแบบเรียนชั้นต้น ฉบับพิมพ์ปี ค.ศ.
 1980 หน้าที่ 1 เขียนด้วยอักษรไทใหญ่ ว่า

“လိၵ်ႈဝၢ်းၵျီႈတူၵ်ႈ ၵျီႈဝၢ်းၵျီႈဝေး”

อ่านว่า ลิกไตฮ่วมตัว กวามไตฮ่วมข้อ แปลความว่า “ใช้ตัวอักษรร่วมกัน ความหมายเดียวกัน”

คำว่า ลิกไตฮ่วมตัว หมายถึงตัวอักษรไทใหญ่แบบใหม่ที่ใช้เป็นอักษรหลักในการสร้างแบบเรียนเพื่อให้เป็นมาตรฐาน
 เดียวกัน หรือความมีเอกภาพทางภาษา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความต่างจากอักษรพม่า ในขณะที่เดียวกันก็มีความพยายาม
 สร้างความหมายเดียวกันในกลุ่มไทใหญ่หรือสื่อสารกันรู้เรื่องในความหมายเดียวกัน

นอกจากนี้ในแบบเรียนชั้นที่ 2 ฉบับพิมพ์ ค.ศ. 2015 ในคำนำยังได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาว่ามีผลต่อ
 การดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ไทใหญ่ไว้ ดังนี้

“လိၵ်ႈၵျီႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

လိၵ်ႈဝေးၵျီႈဝေး

ความหมายโดยรวมได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาและอักษรว่าหากภาษาและอักษรมีความเข้มแข็งย่อมส่งผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของชาติพันธุ์ และหากภาษาและอักษรอ่อนแอจะส่งผลให้ชาติพันธุ์ล่มสลายได้เช่นกัน

จากข้อความนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าไทใหญ่ได้ให้ความสำคัญกับอักษร (อິร์) โดยเฉพาะภาษาเขียนเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนที่เด่นชัดที่สุด แม้ว่าอักษรไทใหญ่จะได้รับอิทธิพลจากพม่าก็จำเพาะแต่ลักษณะร่วมบางตัวอักษรเท่านั้น แต่สิ่งที่ทำให้เห็นถึงความแตกต่างคืออักษรอักษรไทใหญ่ได้มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การพัฒนาระบบเสียงของวรรณยุกต์และรูปแบบตัวอักษรให้ครอบคลุมความหมายเดียวกัน ดังคำกล่าวข้างต้นที่กล่าวว่า “ลิกไตฮ่วมตัว ความไตฮ่วมข้อ” นับเป็นความพยายามในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นไทใหญ่ไว้อย่างแน่วแน่

อภิปรายผล

ผลการศึกษานี้สามารถสรุปได้ว่าแบบเรียนของไทใหญ่นั้นได้ถูกสร้างขึ้นมามีไม่เพียงเพื่อใช้ในการเรียนการสอนเท่านั้น หากแต่ได้สะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมของไทใหญ่ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภาพสะท้อน (Reflection Theory) ด้วยว่าเนื้อหา รูปภาพ ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นบทเรียนในแบบเรียนซึ่งเขียนโดยนักวิชาการชาวไทใหญ่นั้น เป็นการสะท้อนความคิดและความเป็นจริง ณ ขณะนั้น เมื่อแบบเรียนทำหน้าที่เป็นสื่อที่สะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ไทใหญ่คุ้นเคยอยู่แล้ว จึงไม่ยากต่อการทำความเข้าใจและส่งผลต่อค่านิยมความเชื่อและวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะเดียวกันแบบเรียนยังทำหน้าที่ในการธำรงชาติพันธุ์ไปในเวลาเดียวกัน สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์ธำรง (Ethnicity) ซึ่ง Prajuabmoh (2004) ได้เสนอว่าแนวคิดนี้เน้นถึงความสำคัญของการรักษาอัตลักษณ์ การปรับตัวต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมือง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างเสถียรภาพและความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมที่หลากหลาย จึงเป็นแนวคิดที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เพื่อธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในกรณีของกลุ่มชาตินั้นต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

ดังนั้น แบบเรียนจึงทั้งสะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรม และเป็นเครื่องมือในการธำรงชาติพันธุ์ไทใหญ่ไว้ได้ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ลักษณะ คือ (1) การสมมุติบทบาทเจ้าฟ้าจากรัฐจารีตสู่บทบาทของคนในครอบครัว คือ พ่อ แม่ ลูก (2) ค่านิยมที่ส่งต่อในครอบครัว คือ ความกตัญญู ความสามัคคี ความสะอาด และการค้า (3) พุทธศาสนาพื้นที่แห่งตัวตนของไทใหญ่ ผ่านประเพณีที่สำคัญ (4) อักษรไทใหญ่เพื่อความเป็นไทใหญ่

ลักษณะที่สำคัญทั้ง 4 ลักษณะนี้ได้แสดงให้เห็นว่าสังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่มีความเข้มแข็งได้เพราะมีกระบวนการสร้างการรับรู้และส่งต่อความเป็นไทใหญ่ตั้งแต่ระดับครอบครัว โดยสมาชิกในครอบครัวมีการส่งต่อความคิดและค่านิยมความเป็นไทใหญ่จากรุ่นสู่รุ่นนับตั้งแต่ยุครัฐจารีต ในขณะเดียวกันสถาบันศาสนาพุทธศาสนาก็เป็นแหล่งรวมและบ่มเพาะจิตวิญญาณ และเป็นพื้นที่แสดงความเป็นตัวตนของไทใหญ่ที่สำคัญที่สุดไม่จำเพาะที่ปรากฏในแบบเรียนเท่านั้น หากยังปรากฏให้เห็นทุกพื้นที่ที่มีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ วัดถือเป็นจุดศูนย์กลางหรือศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญที่สุดประการสุดท้ายคือการเลือกใช้ตัวอักษรไทใหญ่ในการผลิตแบบเรียนขึ้นมานั้นย่อมแสดงเจตจำนงของนักวิชาการชาวไทใหญ่ที่ประสงค์ให้อักษรและภาษาไทใหญ่มีเอกภาพและเป็นเครื่องมือในการธำรงชาติพันธุ์ผ่านระบบการศึกษา

ข้อเสนอนี้

ข้อจำกัดของแบบเรียนไทใหญ่คือไม่สามารถปรับปรุงและพัฒนาเนื้อหาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือเป็นปัจจุบันมากนัก เนื้อหาบางส่วนจึงเป็นเพียงข้อมูลที่เกิดจากภาพจำหรือความทรงจำของผู้เขียนหรืออาศัยข้อมูลเดิมจากแบบเรียนที่ผลิตในยุคต้น ๆ และพิมพ์ซ้ำมากกว่าจะมุ่งผลิตเนื้อหาใหม่ อันเกิดจากปัจจัยทางการเมืองในรัฐฉานส่งผลให้นักวิชาการและฝ่ายการศึกษาของรัฐฉานทำงานด้วยความยากลำบาก ด้วยเหตุนี้ การวิเคราะห์จากแบบเรียนเพียงอย่างเดียวจึงอาจไม่ครอบคลุมหรือไม่สามารถอธิบายพลวัตแห่งความเป็นไทใหญ่ได้ทั้งหมด ปัจจุบันเมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารทันสมัยมากขึ้น อักษรและภาษาไทใหญ่ได้มีการนำมาใช้สื่อสารกันอย่างกว้างขวาง ทั้งในการสื่อสารส่วนบุคคล และการเรียนการสอนออนไลน์ อาจสามารถช่วยเติมเต็มข้อมูลหรือเชื่อมโยงให้เห็นสังคมวัฒนธรรมไทใหญ่ว่าสามารถดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างไร

Academic Committee for Textbook Development of Shan State. (n.d.) *Modern culture textbook for the Shan people* (ပပံးရီဆးဖိုင်းပိုင်ပာဆင်းမု, ပုဆင်းတၢ်ဂွၢ်ဆးမိုင်းတံး), Federation of the Union of Myanmar. (in Shan)

Kam Mueang, C. (2002) 'The Shan script and the development of the Shan script in Burma (อักษรไทใหญ่และ
พัฒนาการของอักษรไทใหญ่ในพม่า)', in S. Ongsakul & Y. Mazuhara (eds.), *Studies in the history and
literature of Tai ethnic groups (การศึกษาศาสตร์และวรรณกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท)*, pp. 407-422,
Amarin Printing and Publishing. (in Thai)

Niyomtham, W. (2008) *Think as the Burmese do: The nation and heroes in course books* (คิดแบบพม่า: ว่าด้วยชาติและวีรบุรุษในตำราเรียน), Mahasarakham University Press. (in Thai)

- Pla-sila, K. (2014) *Thai Yai family culture: A case study of Thai Yai elderly in Ban Sop Ruak, Chiang Saen district, Chiang Rai province* (วัฒนธรรมครอบครัวไทใหญ่: กรณีศึกษาผู้สูงอายุไทใหญ่ หมู่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย), Sukhothai Thammathirat Open University. (in Thai)
- Prajuabmoh, C. (2004) 'A review of approaches to the study of ethnicity across eras and its relevance to education in Thai society', in *Approaches to the study of ethnicity* (ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ข้ามยุคสมัยกับการศึกษาในสังคมไทยว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์), Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). (in Thai)
- Saeiem, N. (2002) 'Lon Tai in Tai Yai textbooks (ลองไต ในหนังสือแบบเรียนไทใหญ่)', in S. Ongskul & Y. Masuhara (eds.), *Studies in history and literature of the Tai ethnic groups*, pp. 407-422, Amarin Printing & Publishing. (in Thai)
- Samourchai, P. (2009) *The Shan State (Tai City): The dynamics of ethnicity in the context of historical and contemporary socio-politics* (รัฐฉาน (เมืองไต): พลวัตของชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคมการเมืองร่วมสมัย), Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (in Thai)
- Santiwuttimethee, W. (2002) *The process of ethnic identity construction among the Shan on the Thai-Myanmar order: A case study of Piang Luang Village, Wiang Haeng district, Chiang Mai Province* (กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ชายแดนไทยพม่า กรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่), Master's thesis in Anthropology, Thammasat University, Available: https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:116494 [27 October 2023]. (in Thai)
- Sao Yanfa Saenghwi, S. (2001) *History of the Shan people: Central Tai Region* (ประวัติศาสตร์ไทใหญ่: พื้นที่ตอนกลาง) (Trans. by S. Taitumkaen & C. Natthasupa), Traswin (Silverworm Books). (in Thai)
- Savangsri, K. (2009) *Socio - Economic and cultural changes in the Shan States under the British rule, 1886-1948* (รัฐฉานกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมภายใต้การปกครองของอังกฤษ ค.ศ. 1886-1948), Independent study, Silpakorn University, Available: <https://sure.su.ac.th/xmlui/bitstream/handle/123456789/11680/Fulltext.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [27 October 2023]. (in Thai)
- Shan State Academic Department Textbook Writers. (2007) *Northern City, Southern City - Middle History* (မြို့နယ်မြို့နယ်တို့ ပိုင်းလမ်းပေါ်), Federation of the Union of Myanmar. (in Shan)

- Shan State Academic Department Textbook Writers. (2010) *History, grade 3 (ပိုဆံး ကဆံ့သၢမ်)*, Federation of the Union of Myanmar. (in Shan)
- Shan State Academic Department. (2015) *Shan textbook, grade 2 (ပပ်းရှီဆံးလိဂ်းတံး ကဆံ့သွင်)*, Federation of the Union of Myanmar. (in Shan)
- Shan State Textbook Production Resolution Committee. (2016) *Shan textbook, grade 4 (ပပ်းရှီဆံးလိဂ်းတံး ကဆံ့သီ)*, Federation of the Union of Myanmar. (in Shan)
- Shan Textbook Education Department. (1980) *Shan Primary Textbook (ပပ်းရှီဆံးလိဂ်းတံး ကဆံ့ငဝ်း)*, (in Shan).
- Shan State Textbook Production Resolution Committee. (1980) *Shan Textbook, Grade 1 (ပပ်းရှီဆံးလိဂ်းတံး ကဆံ့ဆိုင်)*, (in Shan).
- Shan Textbook Production Committee (Federation of the Union of Myanmar). (2002) *Shan Textbook, Grade 2 (ပပ်းရှီဆံးလိဂ်းတံး ကဆံ့သွင်)*, (in Shan).
- Shan Textbook Production Committee. (2015) *Shan textbook, grade 1 (ပပ်းရှီဆံးလိဂ်းတံး ကဆံ့ဆိုင်)*, Federation of the Union of Myanmar. (in Shan)
- Shan Textbook Production Committee (Federation of the Union of Myanmar). (2019) *Shan Textbook, Grade 3 (ပပ်းရှီဆံးလိဂ်းတံး ကဆံ့သၢမ်)*, (in Shan).
- Shan Textbook Production Committee. (2020) *Shan textbook, grade 5 (ပပ်းရှီဆံးလိဂ်းတံး ကဆံ့ရှုး)*, Federation of the Union of Myanmar. (in Shan)
- Suriyasaeng, M. (n.d.) *Shan textbook (ပပ်းရှီဆံးလိဂ်းတံး)*, N.P. (in Shan)
- Witayasakpan, S. (2001) *Prawatisart Tai Yai = Shan History (ประวัติศาสตร์ไทใหญ่)*, Thailand Research Council and Chulalongkorn University. (in Thai)